

ČAS SVITANIA

Ján Šimulčík

Sviečková manifestácia – 25. marec 1988

Obsah

Príhovor prezidenta Slovenskej republiky	5
Úvod k prvému vydaniu	7
1948–1989	9
Jún 1987–10. marec 1988	21
11. marec 1988–24. marec 1988	39
25. marec 1988.....	81
26. marec 1988–24. marec 1989.....	141
25. marec 1989–25. marec 1998	173
Príloha.....	181
Resumé.....	221
Použité skratky	227
Poznámky.....	233
Menný register.....	259
O autorovi	277

Andrej Kiska prezident Slovenskej republiky

Pocsta hrdinom a ich odkaz pre dnešok

Pred 30 rokmi sa tisíce ľudí zišli na Sviečkovej manifestácii, aby so sviečkami v ruke a s modlitbou v srdci žiadali náboženské slobody a dodržiavanie občianskych práv. Pri spomienke na nich nám vyvstane pred očami výrok Bertolda Brechta: „Nešťastná je krajina, ktorá potrebuje hrdinov.“

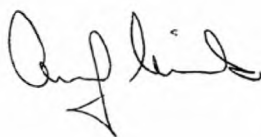
Prišli tam napriek tomu, že štátna moc robila všetko pre to, aby sa takéto stretnutie vôbec neuskutočnilo. Vyvolávala atmosféru strachu, rozpútala propagandistickú, bezpečnostnú a represívnu mašinériu nebyválneho rozsahu, do ktorej sa zapojili stovky pracovníkov politických a bezpečnostných orgánov. Rozpútala sa hystéria na školách, od základných až po vysoké, ktorých funkcionári varovali pred vychádzaním z domu, hrozili vylúčením, vynucovali od študentov podpisy, že sa „protisocialistickej akcie“ nezúčastnia, udeľovali mimoriadne voľno, vyhlasovali sanitárny deň, sprísnili kontroly na internátoch. Vo všetkých denníkoch vyšli články odsudzujúce „protispoločenské zameranie“ demonštrácie, od ktorej sa dištancujú „čestní veriaci“. K ťaženiu sa pridali kolaboranti z proštátnych cirkevných kruhov, predstaviteľ Pacem in terris v televízii hlásal, že pouličná manifestácia chce odvieť veriачích „preč od Krista“. Príslušníci bezpečnosti zastavovali autobusy, sledovali cestujúcich vo vlakoch do Bratislavy a „v rámci zabezpečenia poriadku“ si vyžiadali „zabezpečenie zdravotníckej pomoci väčšieho rozsahu“. 25. marca sa v meste premávali obrnené transportéry, kolóny áut verejnej bezpečnosti, vozidlá plné uniforiem.

A keď to všetko nepomohlo a námestie sa zaplnilo ľuďmi, tak už tam ďalších nepúšťali a tých, ktorí ostali, čakalo bitie, obušky, húkačky áut zrážajúcich ľudí k zemi, vodné delá.

Komunistický režim za účasti a s posvätením najvyšších predstaviteľov použil všetky prostriedky na to, aby ukázal, komu patrí moc v štáte, ktorý práve potvrdil svoj totalitný charakter.

O tom všetkom rozpráva kniha Jána Šimulčíka Čas svitania. Je to napínavé čítanie, dramatické rozprávanie nielen o mocenských represáliách, ale aj príbehov statočných občanov i organizátorov Bratislavského Veľkého piatku, ktorým patrí naša úcta. Ktorých konanie nám pripomína, že sloboda nie je zadarmo, nik nám ju nedaruje, ak nenájdeme odvahu prinášať obeť. Ktorí priniesli svedectvo v duchu vety, ktorá v Brechtovej hre predchádza výroku citovanému na začiatku: „Nešťastná je krajina, ktorá hrdinov nemá“.

V Bratislave 7. februára 2018

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ján Šimulčík'. The signature is fluid and cursive, with a large initial 'J' and a long horizontal stroke extending to the right.

Úvod k prvému vydaniu

Osmičkové roky sú pre našu krajinu určitými medzníkmi. Rok 1998 sa niesol v znamení viacerých významných výročí a sám priniesol do našich dejín niečo zlomové, prinajmenšom to, čo sa udialo v septembri.

Najmenej slávnou novodobou udalosťou bolo pred 50 rokmi prebratie moci v Československu komunistickou stranou, ktorá zaviedla v krajine totalitný režim. V roku 1998 plynulo i 30 rokov od okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy, ktorá zlikvidovala zárodky nastupujúcej demokracie. Pred 10 rokmi sa zhromaždili občania so zapálenými sviečkami na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave, aby požadovali náboženskú slobodu a dodržiavanie ľudských práv.

K poslednej udalosti Martin M. Šimečka v samizdate *Fragment K* na záver svojho príspevku k „historickému piatku“ poznamenal: «Potvrdil mi však niečo celkom iné. Moju tajnú nádej, ktorá, priznám sa, ochabovala už podvyživená dlhým životom bez dejín. Nádej, že existujú historické okamihy.» Sviečková manifestácia v piatok 25. marca 1988 sa stala skutočne historickým okamihom v dejinách nášho národa. Nepochybne to bola jedna z najväčších udalostí v období normalizácie na Slovensku.

Historické udalosti si zasluhujú svoje osobitné spracovanie. Táto kniha chce opisom jednej z nich prispieť k poznaniu našej novodobej histórie. Kládne si za cieľ priblížiť verejnosti doteraz neznáme okolnosti vzniku, príprav a priebehu sviečkovej manifestácie. Ako sa to podarilo, posúdi čitateľ sám.

•••

Niekoľko poznámok ku knihe. Úvodný pohľad na štyridsaťročné obdobie komunistickej totality je zväčša zameraný na slovenské pomery. V citovaných dokumentoch sú urobené iba najnutnejšie jazykové úpravy. V hranatých zátvorkách sa uvádza dodatok autora kvôli zrozumiteľnosti textu. V okrúhlych zátvorkách sú použité skratky.

Všetky poznámky sú na konci knihy, aby nezaťažovali čitateľa. Vysvetľujúce poznámky, označené hviezdíčkou, sú určené pre čitateľov, ktorí nemajú záujem čítať citačné odkazy.

•••

Na záver by som sa rád poďakoval Pavlovi Hricovi z Košíc, Vladimírovi Čečetkovi z Pezinka za nezištnú pomoc pri príprave knihy, Aničke Adámikovej za prepisovanie kaziet, Márii Fúrikovej za prvú korektúru rukopisu, Blanke Hužovičovej a Andrejovi Popovcovi ml. za technickú pomoc, Ondrejovi Gábrišovi za zhotovenie fotografií, Ľubovi Stachovi za poskytnutie fotografie na obálku a mnohým ďalším priateľom, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli k príprave knihy.

Ján Šimulčík

V Šintave 11. novembra 1998

madnej účasti osôb na tejto akcii; právnymi a operatívnymi prostriedkami v súčinnosti so Správou ŠtB znemožniť pokusy nepriateľsky zameraných osôb na protispoločenské akcie a vystúpenia; proti potenciálnym páchatelom a organizátorom protištátnej a inej trestnej činnosti organizovať po línii VB individuálne a rozkladné opatrenia.¹⁵ Na získavanie informácií v období pred manifestáciou sa z tejto správy priamo orientovalo 26 príslušníkov ŠtB.¹⁶

Sekretariát NVB pre veci cirkevné

Námestník primátora Dr. Pavol Kováč, hoci išlo o občiansku záležitosť, postúpil 14. 3. 1988 oznámenie o manifestácii na vyjadrenie Sekretariátu pre veci cirkevné NVB.¹⁷ Jeho tajomník František Szabo sa k oznámeniu vyjadril: «V prvom rade ma zaujímala nie tá občianska stránka, ale tá cirkevnopolitická stránka celej záležitosti, totiž odvolali sa na veriacich a na cirkevné práva v tejto záležitosti, tak som sa musel informovať, ako sa vlastne veci majú. To bola moja prvá záležitosť. ...potom som telefonoval pánovi Bajtlovi, správcovi dómskej fary (ktorému do farnosti patrí Hviezdoslavovo námestie), ...opýtal som sa ho, či vie o tom niečo, či bol daný súhlas. Nevedel o tom nič. Potom som sa pýtal Záreckého a ďalších, že čo v tejto veci a ako to vyzerá. Jednoznačne všetci duchovní, s ktorými som sa kontaktoval, povedali, že platí Kódex cirkevného práva, podľa ktorého bez súhlasu ordinára alebo dekana sa takéto zhromaždenia veriacich nemajú konať. Takže som bol blokovaný v tom zmysle, že nemôžem vystupovať proti cirkevnému právu, cirkevný tajomník si to nemôže dovoliť [sic!].»¹⁸ S akými ľuďmi sa cirkevný tajomník radil, vyplýva z jeho správy o cirkevnopolitickej situácii v Bratislave, kde v odseku s názvom ZKD PIT (Združenie katolíckych duchovných Pacem in terris) píše: «Osobitné podujatie [ZKD PIT] nebolo plánované, avšak pod vplyvom udalostí organizovaných tzv. tajnou cirkvou osobné kontakty medzi duchovnými [ZKD PIT] a so štátnou správou boli intenzívnejšie.»¹⁹ Po zistení situácie prišiel F. Szabo za podpredsedníčkou O. Kvočákovou a ústne ju informoval, že nijaké cirkevné inštitúcie nevedia o danej akcii. Tá ho požiadala, aby jej to oznámil písomne, čo sa v ten deň aj stalo.²⁰

Cirkevný tajomník po získaní postojov zväčša od kňazov združených v proštátnej organizácii Pacem in terris vypracoval písomné stanovisko, v ktorom sa uvádzalo, že «ide o zhromaždenie s tendenčným zámerom... Z obsahového zámeru vyplýva, že ide o zhromaždenie veriacich bez vedomia a súhlasu kompetentných rím. kat. cirkevných orgánov, preto Sekretariát NVB pre veci cirkevné nemôže súhlasiť s konaním uvedeného zhromaždenia. O tomto stanovisku súčasne upovedomíme príslušné cir-

kevné orgány». ²¹ Aj keby o pripravovanom zhromaždení vedeli „cirkevné orgány“, určite by to nič nezmenilo na postoji cirkevného tajomníka, ktorý neskôršie vo svojej správe konštatoval: «...išlo o synchronizovanú akciu diverzných centrál. Ohlásenie... malo zjavne provokatívny charakter.» ²²

15. 3. 1988 v dopoludňajších hodinách sa konalo zasadanie rady NVB, ktorú zvolal námestník primátora P. Kováč. Prítomní sa na ňom prostredníctvom náčelníka mestskej správy VB pplk. JUDr. Ladislava Duduca dozvedeli bližšie informácie o pripravovanej manifestácii. Na následnej porade u námestníka primátora sa dohodlo, že NVB oznámi ObNV, že oficiálne cirkevné orgány sa od akcie dištancujú, a ObNV požiadava obvodnú správu ZNB o opatrenia na zabezpečenie verejného poriadku v prípade, ak by bol porušený. ²³

Mimoriadna bezpečnostná akcia

Štátna bezpečnosť zhromažďovala informácie o dianí v spoločnosti. Denné informácie sa predkladali federálnemu ministrovi vnútra, jeho prvému námestníkovi a generálnemu tajomníkovi ÚV KSČ. Určité čiastočné informácie dostávali aj niektorí členovia Predsedníctva ÚV KSČ a niektorí ministri. ²⁴ S určitosťou možno povedať, že informácie ŠtB z Bratislavy týkajúce sa pripravovanej manifestácie boli zaslané do centrály ŠtB v Prahe, ktorá informovala najvyššie stranícke orgány.

14. 3. 1988, keď ešte vôbec nebolo rozhodnuté o oficiálnom zakázaní manifestácie, náčelník Správy ZNB plk. Š. Mikula oznamuje ministrovi vnútra ČSSR Vratislavovi Vajnarovi, že predstavitelia nelegálnej cirkvi chcú «uskutočniť demonstráciu obyvateľov k uvoľneniu cirkevného života v ČSSR». S cieľom zamedziť pripravovanej demonstrácii v Bratislave plk. Mikula ministra požiadala o udelenie súhlasu na vyhlásenie mimoriadnej bezpečnostnej akcie (MBA) na 25. 3. 1988 v čase od 10.00 do 24.00 hod. Svojím podpisom minister Vajnar 15. 3. 1988 tejto žiadosti vyhovel. ²⁵

Ako prichádzalo k takýmto rozhodnutiam, opisuje zástupca náčelníka II. správy ZNB – Správy kontrarozvedky pre boj s vnútorným nepriateľom v Prahe – pplk. Ing. Miroslav Chovanec: «O konkrétnych opatreniach sa rozhodovalo na predsedníctve ÚV [KSČ] alebo rozhodoval priamo generálny tajomník. O tom viem z rozhovoru s gen. Lorencom, pretože sa niekedy stávalo, že už bolo krátko pred konaním nejakej protestnej akcie, my sme ešte nemali stanovisko, aké opatrenia máme prijať, preto som telefonicky kontaktoval prvého námestníka a ten mi oznámil, že musím ešte vydržať, že predsedníctvo ÚV o spôsobe opatrení ešte nerozhodlo.» ²⁶ Genmjr. Ing. Alojz Lorenc ^{27*} to približuje: «Informácia

N Á Č E L N Í K
SPRÁVY ZBORU NÁRODNEJ BEZPEČNOSTI
HLAVNÉHO MESTA BRATISLAVY A ZS KRAJA

plk. JUDr. Stefan MIKULA

J. Kulík
Falot
ku spr
Bratislava dňa 14.3.1988
Č.p.KS-0099/OV-88
PRISNE TAJNE
Výtlačok č. 1
"30"

Vážený súdruh minister,

dňa 25.3.1988 o 18.00 hod. v hl.m.SSR Bratislave na Hviezdoslavovom nám. plánujú predstavitelia nelegálnej cirkvi a Laického apoštolátu uskutočniť demonštráciu obyvateľov k uvoľneniu cirkevného života v ČSSR.

Prípravovaná demonštrácia si vyžiada zvýšené nároky na plnenie úloh jednotlivých zložiek útvarov Zboru národnej bezpečnosti na území hl.m.SSR Bratislavy. Na vykonanie potrebných opatrení bude potrebné posilniť bezpečnostné služby aj o sily a prostriedky Pohotovostného útvaru VB pre SSR.

Za účelom zamedzenia pripravovanej demonštrácie v hl.m. SSR Bratislave Vás v súlade s ustanovením článku 49, ods.1, písm.b/ Nariadenia MV ČSSR č.9 zo dňa 1.7.1982 žiadam o udelenie súhlasu k vyhláseniu mimoriadnej bezpečnostnej akcie v dobe od 10.00 hod. do 24.00 hod. dňa 25.3.1988.

Do mimoriadnej bezpečnostnej akcie budú zaradení príslušníci útvarov Správy ZNB hl.m.Bratislavy a Západoslovenského kraja a v potrebnom rozsahu vyčlenené sily a prostriedky Pohotovostného útvaru VB pre SSR.

So súdružským pozdravom

Vážený súdruh
Vratislav VAJNAR
minister vnútra ČSSR
P R A H A

preloz
h. vajnar
15/3/88
Výtlačok č. 1
1. ad. miené a talov
2. spis evidenc
p. sam
kor,
1794

o situácii sa predkladá na úrovni príslušného teritória alebo i federácie straníckemu orgánu. A v tejto informácii o situácii sú uvedené i opatrenia, ktorými ten funkcionár hodlá reagovať. Takže touto cestou vlastne ten stranícky orgán je informovaný o tom, aké opatrenia ten minister prijíma, ale tá MBA, to je taká akcia, ktorá [to] nevyžaduje, ale prax je taká, že je informovaný politický [orgán]. O tom som presvedčený. Minimálne telefonicky a pravdepodobne i osobne, to mi vychádza i z pražskej akcie, kde minister Kincl osobne vlastne prejednával s Jakešom situáciu a rozsah opatrení, ktoré budú prijaté. Tak pochybujem, že by to kdekoľvek bolo inak.»²⁸

Mimoriadne bezpečnostné akcie boli súhrnom rozsiahlych bezpečnostných opatrení zameraných na závažné úlohy, ktorých plnenie si spravidla vyžadovalo nasadenie značného počtu príslušníkov ZNB.²⁹ Mimoriadna bezpečnostná akcia vo vzťahu k manifestácii bolo opatrenie, ktorým sa totalitný režim snažil uchovať svoju moc zakotvenú komunistickou stranou v ústave.

Plán MBA

Žiadosť o MBA a jej povolenie ešte pred zakázaním manifestácie ObNV I nepovažoval gen. Lorenc za nič mimoriadne – bol to štandardný postup. Na tom by asi nebolo nič zvláštne, keby žiadosť nebola koncipovaná «za účelom zamedzenia pripravovanej demonštrácie v Bratislave».³⁰ Na základe povolenia MBA 16. 3. 1988 vypracoval náčelník MS VB pplk. L. Duduc prísne tajný a zároveň podrobný Plán bezpečnostných opatrení hl. mesta SSR Bratislavy³¹ (porov. prílohu č. 2), v ktorom boli rozvedené jednotlivé alternatívy opatrení v prípade zásahu proti manifestujúcim. Plán schválil náčelník Správy ZNB plk. Š. Mikula. Vo vypracovanom pláne sa neuvádzalo o možnosti povolenia manifestácie a bežnej asistencii VB pri zhromaždeniach. Polícia sa pripravovala na veľký počet manifestujúcich. Dokumentuje to aj táto veta: «...na základe získaných poznatkov nie je vylúčená účasť obyvateľstva v rámci ČSSR».³²

V marci 1988, keď prebiehala 31-bodová podpisová akcia za náboženskú slobodu, jeden z aktivistov tajnej cirkvi zo Slovenska na stretnutí v Prahe charakterizoval situáciu na Slovensku veľmi jednoducho: «Ľudia na Slovensku sú bojovo naladení.» V tom čase vrcholili pražské prípravy na púť k blahoslavenej Anežke Českej, ktorá sa mala konať 6. marca 1988 v Prahe. Uvažovalo sa o možnosti organizovať na Pražskom hrade, kde sa mala slúžiť omša, akciu za účasti vyše 100 tisíc ľudí. V kontexte nálady, aká vtedy panovala na Slovensku, ten istý aktivista poznamenal: «Prišlo by zaiste len zo Slovenska asi 30 tisíc.»^{33*} Tieto informácie sa podarilo zachy-

tiť i ŠtB, ktorá veľmi znervóznela, lebo si začala uvedomovať spoločenský pohyb spustený veriacimi občanmi. Popri podpisovej akcii to mal byť ďalší manifestačný prvok. Štát poučený z Velehradu roku 1985 nechcel zažiť ďalšiu verejnú prehru, preto konal veľmi promptne. Prinajmenšom na dva dni pred udalosťou v Prahe bol prakticky rozvrátený dopravný systém v celej republike, značná časť ozbrojených zborov bola uvedená do stavu bojovej pohotovosti... Moc v istom zmysle dosiahla svoje: na obradoch v Prahe sa zúčastnilo okolo 15 tisíc ľudí.³⁴

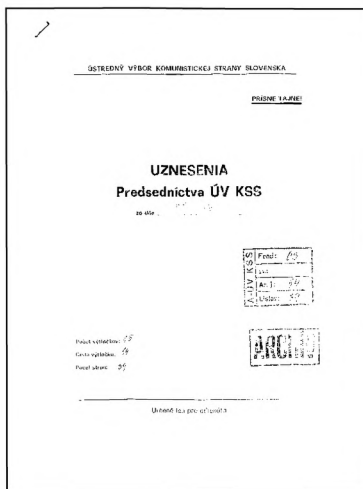
Mohlo sa zdať, že veriaci občania sa stiahli. Opak sa stal pravdou. Iba päť dní po udalostiach v Prahe dostáva ObNV Bratislava I oznámenie o manifestácii veriacich občanov. Informácie, ktoré zachytila ŠtB v Prahe, jasne charakterizovali atmosféru u nás: Slovensko je bojovo naladené a ľudia sú ochotní prejavíť sa. Tieto informácie v spojitosti s oznámením o manifestácii si mohla ŠtB a komunistická moc vyložiť iba jedným spôsobom: na manifestáciu môže prísť väčšie množstvo ľudí. Najvyššie politické kruhy očakávali 70-100 tisíc ľudí, čo potvrdil i slovenský minister vnútra Štefan Lazar: «Ja osobne tvrdím, že vtedy situácia bola pomerne zložitá. Informácie, ktoré sa dostávali z iných masmédií zo zahraničia, boli takého charakteru, že tuná naozaj vznikala určitá obava, že môže dôjsť pri tejto demonstrácii k nejakému zhrôteniu [vyhroteniu] alebo niečo podobné. To sa nedá nikdy predvídať.»³⁵

Aktivisti tajnej cirkvi neuvažovali o veľkom počte manifestujúcich. Skôr mali obavu, koľko ľudí na ňu príde. Manifestácia mala byť predovšetkým symbolom, nie masovou záležitosťou. Atmosféru veľkého počtu ľudí chystajúcich sa na manifestáciu navodzoval aj západný rozhlas, ktorý nebol priamo informovaný organizátormi. Napríklad 23. 3. 1988 rozhlasová stanica Rakúsko 1 priniesla takúto správu: «Katolícke skupiny ohlásili na piatok veľké zhromaždenie, na ktorom sa očakáva 70 000 účastníkov...»³⁶ Štát nechcel nič ponechať na náhodu, preto sa patrične pripravoval.

Komunistická strana

Podľa štatútu XII. správy, centrál ŠtB na Slovensku, jej náčelník bol oprávnený dávať bezpečnostné informácie len prvému tajomníkovi ÚV KSS Jozefovi Lenártovi a predsedovi vlády SSR Petrovi Colotkovi.³⁷ Prvý z nich bol zrejme o chystanej manifestácii informovaný, len čo ŠtB získala základné informácie. Dostávať informácie ešte neznamenalo právo rozhodovať. Aj keď ÚV KSS mal na Slovensku z ideologickej stránky najväčšie slovo, ÚV KSČ určoval líniu vývoja. Nebolo to inak ani v prípade pripravovanej manifestácie. Presnejšie o tom hovorí výpoveď Ladislava Sádovského, vedúceho oddelenia štátnej administratívy ÚV KSS:^{38*}

«Každá takáto významnejšia záležitosť alebo prejav, ono vždy bol s Prahou konzultovaný, ...odkiaľ sa dávali určité pokyny alebo sa rozohrávalo, proste, ako postupovať... Politika sa robila v oddeleniach ÚV KSČ alebo vo vedení ÚV KSČ. Dá sa povedať, že tu [ÚV KSS] sa zabezpečovali iba niektoré podradnejšie úlohy.»³⁹ K manifestácii dodáva: «Treba povedať, že bola ostro sledovaná záležitosť predovšetkým z Prahy, kde bol eminentný záujem na tom, aby sa to v Bratislave neuskutočnilo, pretože sa to považovalo, že je to v rozpore s predpismi, že je to považované ako súčasť aktivizácie opozičných síl.»⁴⁰

Ako každý utorok, aj 15. 3. 1988 zasadalo Predsedníctvo Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska (P ÚV KSS).^{41*} Na jeho rokovanie sa dostali aj najnovšie vnútrospoločenské udalosti. 14. bod programu znel: Informácia o niektorých aktuálnych otázkach politickej a bezpečnostnej situácie v SSR.⁴² K tomuto bodu bol prizvaný minister vnútra Š. Lazar a Budarony.^{43*} Minister vnútra informoval o tom, že sa pripravuje na 25. 3. akcia, ktorú organizujú ľudia zo Západu. Pripravovaná manifestácia sa na zasadnutí P ÚV KSS vnímala ako politická akcia.⁴⁴

Podľa Sádovského sa na zasadnutí predložilo niekoľko alternatív postupu k pripravovanej manifestácii. Predovšetkým orgány Štátnej bezpečnosti mali urobiť všetko pre to, aby k zamýšľanej akcii nedošlo. S ďalšou alternatívou sa rátaťo v prípade, ak by sa manifestácia uskutočnila – išlo o výzvu občanom, aby sa rozišli. Ak by sa na výzvu rozišli, vec sa mala považovať za vybavenú. Ako krajná alternatíva v prípade neúspešnosti predchádzajúcich dvoch sa uvažovalo o vytlačení prítomných más z Hviezdoslavovho námestia. Podľa L. Sádovského tento postup stranícky orgán považoval za správny.⁴⁵ V diskusii k tomuto bodu sa zdôraznilo, že treba politicky pracovať. Predovšetkým motivovať masové spoločenské a stranícke organizácie cez mestské a obvodné výbory strany a presvedčovať ľudí o tom, aby na námestie nechodili, pretože za akciou stoja nielen domáce, ale aj iné sily. Podľa účastníkov rokovania šlo o politickú akciu, a preto bolo treba voliť politické prostriedky – mobilizovať ľudí na ideologickom úseku.⁴⁶

Na záver rokovania bol predložený návrh prvého tajomníka KSS J. Lenárta, aby bola zriadená skupina osôb, ktorá bude koordinovať prácu mestských a centrálnych orgánov.⁴⁷ Keďže manifestácia sa mala uskutočniť na území Bratislavy, za ktorú po ideologickej a straníckej línii zodpovedal vedúci tajomník (predseda) mestského výboru KSS G. Šlapka, ten bol poverený, aby viedol utvorenú komisiu, a tým sa stal jej formálnym predsedom.⁴⁸

Všetky výkonné orgány vrátane štátnych boli podriadé komunistickej strane. Generál A. Lorenc to charakterizoval veľmi presne: «Vo všetkých rezortoch celej spoločnosti ten vzťah komunistickej strany k vládnym orgánom nebol normálny. Predsa je známe, že na každú činnosť, či je to kultúra, ekonomika, mocenské orgány..., predsa existovala štruktúra oddelení aparátu [KSS] až po ÚV KSS a ÚV KSCĽ, ktorých činnosť v žiadnom prípade nebolo možné kvalifikovať ako politické vedenie, ale ktorých činnosť bolo nutné kvalifikovať ako... tendencie priameho riadenia.»⁴⁹

Uznesenie zo zasadania bolo krátke: Predsedníctvo ÚV KSS vzalo na vedomie informáciu o niektorých aktuálnych otázkach politickej a bezpečnostnej situácie v SSR.⁵⁰ Na tom istom zasadaní sa prerokoval aj návrh na udelenie radov a vyznamenaní cirkevným činiteľom «za občiansko-mierovú angažovanosť a vytváranie dobrých vzťahov medzi československým štátom a cirkvou».⁵¹ Na jednej strane sa cirkev snažila bojovať za náboženskú a občiansku slobodu, na druhej strane niektorí jej predstavitelia, zväčša zo združenia Pacem in terris, dostávali štátne vyznamenania za to, že aktívne vystupovali proti akciám, ktoré požadovali slobodu, alebo aspoň k otázke slobody zostali pasívni.

Záujem Predsedníctva ÚV KSS o pripravovanú manifestáciu sa jedným zasadáním neskončil. Manifestácia upútala pozornosť tohto najvyššieho stranického orgánu na Slovensku ešte dvakrát. Druhýkrát na jeho ďalšom zasadaní 22. 3. 1988, keď posledným bodom programu bola informácia o «niektorých aktuálnych otázkach politickej situácie v hlavnom meste SSR Bratislava».⁵² Tretíkrát po manifestácii 29. 3. 1988, keď bola zhodnotená celá akcia.

Politická komisia ÚV KSS

Pripravovanú manifestáciu Predsedníctvo ÚV KSS charakterizovalo ako prejav aktivizácie opozičných síl – politickú provokáciu.⁵³ Tým, že považovalo akciu za nátlakovú, a teda protisocialistickú, vlastne rozhodlo o jej zakázaní. Všetko ostatné bola iba stranícka poslušnosť, ktorá je v totalitnom režime nevyhnutná. Iný názor sa nepripúšťal. V prípade odvahy bol následok prinajmenšom v strate zamestnania a perzekúcií.

Postoj prezentovaný na zasadnutí P ÚV KSS bol vlastne rozhodnutím, ktoré sa muselo uviesť do reálneho života. Pre toto vtedy neštandardné podujatie – manifestačné požadovanie práv veriacich občanov – bola zriadená komisia, ktorá mala dohliadať, aby sa vykonalo všetko pre zamedzenie manifestácie.

Ako sme už spomenuli, na vedúceho tajomníka mestského výboru komunistickej strany G. Šlapku prešla zodpovednosť, aby stranícke a štátne orgány vo vzťahu k pripravovanej manifestácii vykonali všetko v súlade s líniou KSČ. Tá mala eminentný záujem, aby sa manifestácia neuskutočnila. V tomto duchu sa aj postupovalo.

V materiáli určenom pre ÚV KSČ sa konštatovalo: «Na základe pokynu Ústredného výboru KSS bola vytvorená komisia, ktorá vypracovala alternatívy priebehu demonštrácie a patričné protopatrenia.»⁵⁴ Politická komisia utvorená ako pracovná skupina sa stretla najmenej trikrát. Na zasadnutí P ÚV KSS 15. 3. 1988, na ktorom bola neformálna komisia ustanovená, prvý tajomník ÚV KSS J. Lenárt sa vyslovil za to, aby ministri Miroslav Válek a Štefan Lazar «dozerali na vec v záujme, aby nedošlo ku konfrontácii».⁵⁵ Neskôr svoje rozhodnutie vysvetlil: «Válka som vzal, pretože bola debata o tom, kto zodpovedá za cirkevnú politiku štátu – minister kultúry, kto zodpovedá za poriadok – minister vnútra.»⁵⁶

Podľa konceptu správy pre ÚV KSČ na činnosti politickej komisie sa okrem jej predsedu, ministrov Válka a Lazara zúčastnili i ďalší:⁵⁷

- Štefan Barták – primátor NV hl. mesta SSR Bratislavy, člen Predsedníctva MV KSS
- František Budaváry – zástupca náčelníka XII. správy ŠTB^{58*}
- Dažový^{59*}
- Ladislav Horák – zástupca náčelníka Správy ZNB hl. mesta a Zs. kraja, náčelník pre ŠtB
- Bohuslav Chudý – tajomník MV KSS Bratislava
- Pavol Kováč – námestník primátora NV hl. mesta SSR Bratislavy
- Ján Krajčí – námestník MV SSR pre VB
- Štefan Mikula – náčelník Správy ZNB hl. mesta a Zs. kraja
- Vincent Máčovský – námestník ministra kultúry, riaditeľ Sekretariátu vlády SSR pre veci cirkevné
- František Paller – pracovník MV KSS Bratislava
- Ladislav Sádovský – vedúci oddelenia štátnej administratívy ÚV KSS^{60*}
- Ondrej Šaling – tajomník zs. Krajského výboru KSS
- Igor Škorica – vedúci oddelenia propagandy a agitácie ÚV KSS
- Švec

činnosti. Krátko potom som bol príslušníkmi PMJ zadržaný a hodený do vozidla. Pri predvádzaní do vozidla ľudia z davu a príslušníci sa o mňa ťahali. Pri predvádzaní som nekládol žiadny odpor. Spoločne so mnou bola do vozidla daná neznáma žena, ktorá ma bránila, čím marila výkon zakročujúcej hliadky. Nakoľko nebolo vhodné sa legitimovať služobným preukazom, nechal som sa zaviezť vozidlom za Národné divadlo, kde som využil vhodný okamžik a legitimoval som sa. Potom som bol prepustený.»⁷¹

Polícia sa zo všetkých síl pokúšala zabrániť občanom a zahraničným novinárom, aby zaznamenali priebeh manifestácie, no pre svoju vnútornú potrebu a pre straníckych funkcionárov zdokumentovala všetko, čo sa na námestí udialo. Bola vytvorená skupina fotografov a videokameramanov pod vedením kpt. JUDr. Majtána, ktorí zachytávali dianie počas manifestácie. Profesionálnou televíznou kamerou sa priebeh manifestácie nahrával zo zdravotnej ambulancie sídliacej na rohu Hviezdoslavovho námestia a Rybárskej brány.⁷²

Svedectvá účastníkov

Svedectvá účastníkov najlepšie vystihujú atmosféru manifestácie veriacich, ktorí sa so zapálenou sviečkou ticho modlili a tak požadovali rešpektovanie svojich práv. Polícia prejavila svoju brutalitu na manifestujúcich, ako aj na prizerajúcich sa občanoch:

«Videl som, ako štyria vliekli svoju obeť, chlapca, a celou silou ho bili. Surovo ho tlačili do auta, a až kým sa nezavreli dvere, bili ho po hlave... Bol som svedkom brutálneho vyčíňania polície aj neuveriteľnej odvahy a odhodlania veriacich.»⁷³

• • •

«Za autom sa hneď hnali policajti s prilbami, štítmí a palicami. Bili nás hlava-nehlava. Ja sama som dostala tri údery na chrbát. Boli sme hneď vpredu, a tak sa skoro každému ušlo, niektorým i po hlave. A boli to silné údery. Niektorí i padli na zem. Niektorých z nich odviekli do áut. Od kina Mladosť sa objavili policajti so psami. Držali na remeni psov s náhubkami a tak šli na ľudí.»⁷⁴

• • •

«Potom sa na nás vyrútili s obuškami... Ľuďom, ktorí ostali poslední, sa ušlo obuškami po zadkoch a chrbtoch. Muži v maskáčoch, s obuškami v rukách a so štítmí nebrali na nikoho ohľad. Bili tak starých, ako i mladých... Jeden dôchodca pri mne sa sťažoval: „60 rokov som im bol dobrý, a teraz ma bijú, to je odmena?“»⁷⁵

• • •

«Zrazu sa postávajúci muži tajnej polície vrhli po dvoch na spoločne vytypované obete. Tam utekajú za mládencom, čo sa im vyšmykol z rúk, tu predo mnou ťahajú asi 18-ročného mladíka, ktorý celý premočený, na hrudi si pevne drží veľkú sviecu, voda mu steká po tvári z pramienkov čiernych vlasov na čele, má strach v očiach a prekvapenie z prepadu, vzpierajú ako dieťa...»⁷⁶

...

«Videla som, ako mladý muž išiel po priestore a zozadu doň vrazilo bezpečácke auto. Pribehla som k nemu a chcela som ho zodvihnúť, ale nevládala som. Hovorila som policajtovi v aute, že chlapec je zranený, aby mu nejako pomohol. Ľudia sa už medzitým roztratil. Vtom bežal od svetiel vysoký bezpečák ku nám. Myslela som si: Predsa nie sú takí zlí, teraz mu pomôže. Ale čo som uvidela, to ma zdesilo! Priskočil k zranenému mládenkovi, schmatol ho za vetrovku, kopancom odhodil spredu auta a začal ho celou silou trieskať obuškou. Cítila som to ako rany do vlastného srdca. Zohľadila som sa nad mládencom a pýtala som sa ho, či je schopný sám kráčať, ako mu môžem pomôcť a kam ide. Vzlykal a snažil sa vstať, ale znova padal na zem. Chytil si nohu pod kolenom. Vtom prichádzali od zastávky autobusu č. 104 dvaja mládenci a on ich požiadal, či by ho nemohli dovieŕť k zastávke. Chlapci boli ochotní a odvieďli ho.»⁷⁷

...

32-ročný Jozef Schottl: «Neviem uviesť, po akom čase, ale po nejakej dobe nastúpili proti davu, ktorý bol zhromaždený v uličke, príslušníci VB, ktorí mali na sebe prilby, mali pred sebou štíty, obušky a myslím, že mali na sebe maskáče... rozbehli sa po mne príslušníci VB. Na začiatku brány ma dobehli. Tu ma chytili za ruky, trhli mnou, ja som spadol na zem, zakryl som si rukami hlavu. Ako som kľáčal na zemi, začali ma biť po chrbte. Neviem, koľko som dostal úderov. Ani neviem, ktorí príslušníci VB ma bili. Nakoniec ma chytili za ruky a odtiahli ma po zemi k Avii, ktorá stála na rohu bulharského strediska.»⁷⁸

...

21-ročná Ľudmila Heribanová: «Námestie bolo plné ľudí. Po tom, ako sa zaspievala hymna a ľudia sa modlili, začali príslušníci VB týchto rozháňať. Medzi občanmi stálo veľa mužov v civilnom oblečení, za ktorými boli príslušníci VB v uniformách. Títo muži v civile nadávali ľuďom, ktorí sa modlili a držali sviečku. Jeden z týchto civilov podišiel ku mne a vyrazil mi z ruky sviečku. Hovoril mi, aby som zmizla a že uvidím. Nadával takto každému a vyhrážal sa nám. Príslušníci VB robili nájazdy služobnými vozidlami do davu ľudí... tesne za mnou stálo jedno služobné vozidlo VB zn.

Lada, z ktorého vystúpilo asi 8 príslušníkov VB a tí začali biť občanov obuškami hlava-nehlava. Viem, že sa na jedného navalili príslušníci VB, bili ho a potom ho vliekli do vozidla VB. Toto sa udialo viackrát.»⁷⁹

...

30-ročný Július Puk: «Nato došli na námestie tri osobné vozidlá VB, urobili nájazd medzi ľuďmi asi tým spôsobom: brzda – plyn. Prvýkrát, keď ma to stredné vozidlo skoro zrazilo, sa mi podarilo ustúpiť a ešte som vodičovi ukázal, či mu preskakuje, že sú tu ľudia. Hneď nato prišiel ďalší nájazd, pred ktorým sa mi ale uskočiť nepodarilo. Auto ma zrazilo tým spôsobom, že som preletel cez prednú kapotu a spadol som pod kolesá na pravej strane auta. Ležal som na zemi, keď z auta vyskočili dvaja príslušníci VB a začali ma ťahať do auta.»⁸⁰

...

37-ročný Ladislav Godány: «Ja som bol konkrétne svedkom, že pri Tempe asi 70-ročný pán zakričal na príslušníkov VB, ktorí tam vrážali [autami] do ľudí, prečo to robia, že nezažili vojnu. Na čo dvaja tajní, resp. jeden tajný zavolať dvoch príslušníkov VB, ktorí prišli k tomuto starcovi, zbili ho obuškami a na pokyn tajného niekam odvedli...»⁸¹

...

36-ročný Ing. Karol Nagy: «Ja som prišiel na manifestáciu so xerokópiami článku 28 Ústavy ČSSR.⁸² Mal som so sebou 153 kusov týchto xerokópií. Začal som ich rozdávať vzadu stojacim ľuďom... Asi po troch-štyroch minútach ma oslovil jeden civil. Spýtal sa ma, čo to rozdávam. Ja som mu nato dal jednu kópiu, aby si ju prečítal. Tento civil si ju skutočne prečítal. Spýtal sa ma, či to môžem vysvetliť. Nato som mu povedal, že ide o článok ústavy. Požiadal ma, aby som išiel s ním nabok... Pristúpili ku mne dvaja príslušníci VB s nižšou hodnosťou... Začali ma viesť, pričom niekto ma ešte kopal s tým, aby som išiel rýchlejšie... Odvedli ma pred hotel Carlton, kde sa nachádzalo pravdepodobne ich stanovište... Medzitým sa ďalší príslušníci VB zoznamovali so xerokópiami. Pamätám si, že jeden z nich na to povedal, aby som išiel do riti s ústavou. Ja som sa obrátil na chodník pred Carltonom, kde stáli nejakí súdruhovia, a tým som povedal, či počuli, ako uráža ústavu, že to nie je len naša ústava, ale aj ich. Po chvíľke ma zobrali do Avie, ktorá bola odparkovaná pred budovou Amerického konzulátu.»⁸³

...

15-ročný Juraj Csontos: «Ako sme prechádzali cez námestie, spýtali sme sa dvoch občanov v civile, ktorí sa bavili s príslušníkmi VB, či sa dá prejsť cez námestie k mostu SNP, a keď nám bolo povedané, že sa dá, tak sme išli k mostu SNP. Na konci Hviezdoslavovho námestia sme však zis-

